

Economie kwintaal 5

§ 12.1 De collectieve sector

- De overheid
 - *Enge zin*: centrale overheid in het rijk of Den Haag
 - *Ruime zin*: enge + lagere overheden(gemeente provincie)
- *collectieve sector(samenbelang)* = ruime + sector sociale zekerheid + sector zorg
- De *collectieve sector* is ook wel de *publieke sector*= De publieke sector is de verzamelnaam voor alle overheidsorganisaties en semioverheidsorganisaties.
- Een klein deel van de sociale zekerheid wordt betaald van belastinggeld, maar het grootste deel uit de opbrengsten van premies volksverzekeringen en werknemersverzekeringen. Dit omdat de verzekeringen als algemeen belang dienen.
- De mensen die bij de overheid werken, behartigen niet het algemeen belang.
- Met beslissingen houdt de politiek rekening met de ambtenaren die beleidsvoorstellen doen, en met pressiegroepen, zoals vakbonden, organisaties van werkgevers of de milieubeweging.
- *particuliere sector (individueel belang)*= De particuliere sector zijn alle ondernemingen en organisaties die voornamelijk als doel hebben winst te maken. De particuliere sector wordt ook wel de marktsector genoemd, omdat in deze sector het marktmechanisme een belangrijke rol speelt
- *private sector*= De private sector omvat alle entiteiten, zoals vzw`s, bvba`s en nv`s die niet volledig in handen zijn van de overheid. De overheid heeft gedeeltelijk gezag over alle ondernemingen omdat deze de economische wetten van de overheid na dienen te leven
- De particuliere sector/private sector bestaat uit de consumenten, ondernemers en werknemers. Zij behartigen vooral het individueel belang

§12.2 Wat doet de overheid?

Er zijn twee belangrijke verschillen tussen de overheid en de particuliere sector:

- Een particuliere onderneming wil dat de productie op z'n minst de kosten daarvan dekt. De overheid stelt niet als eis dat de overheidsvoorzieningen winstgevend moeten zijn.
- In de particuliere sector staat het prijsmechanisme centraal. Bij de overheid staat juist het budgetmechanisme centraal. Elk jaar wordt vastgesteld wat het budget is van de overheid, en op basis hiervan gaan zij keuzes maken waar ze dit aan gaan uitgeven, of dat ze juist willen bezuinigen.

Prijsmechanisme	vs	Budgetmechanisme
Is het ordeningsmechanisme van de vrije ruilverkeershuiding. Door het vrije spel van vraag en aanbod worden de productiefactoren ingezet overeenkomstig de wensen van de consumenten. De prijzen die tot stand komen zijn de signalen waarop de individuele vragers en aanbieders hun beslissingen nemen.		via de omvang van de begrotingen wordt door de overheid deels invloed uitgeoefend op de allocatie van de productiefactoren.
<i>Zoveel als je wilt uitgeven</i>		<i>overheid bepaalt budget</i>

§12.3 functies overheid (de drie belangrijke)

- *allocatie*: is het verdelen van de productiefactoren over de toepassingsrichtingen. Het allocatieprobleem wordt in de particuliere sector voornamelijk opgelost door middel van het prijs- en marktmechanisme en in de publieke sector door middel van het budgetmechanisme.
- overheid invloed hebben dat het efficiënt gaat, om grotere productiewaarde te bereiken.
- *Bijvoorbeeld producten die slecht zijn voor de gezondheid of het milieu, probeert de overheid te verminderen door daar hoge belasting op te leggen. Bij goederen waarvan de overheid het gebruik wil stimuleren, worden juist lage belastingen opgelegd of wordt de productie gesubsidieerd.*

- herverdeling: door belastingen, premieheffing en sociale uitkeringen, wordt het besteedbare inkomen beter verdeeld. De primaire inkomensverdeling is de verdeling voordat rekening is gehouden met betaalde inkomsten en loonbelasting, premies en ontvangsten van sociale uitkeringen. De secundaire inkomensverdeling is de verdeling waarin dit wel allemaal is meegenomen. De inkomensongelijkheid is bij de secundaire verdeling kleiner.
- stabilisering: de overheid streeft naar een stabiele economische ontwikkeling evenwichtige economische groei en het dempen van de conjunctuurgolven middels een anticyclische begrotingspolitiek
 - *probeert de conjunctuur stabiel te houden dat wanneer het slecht gaat dat de mensen niet gelijk minder gaan komen en dat werkniveau daalt*
- Begrippen uit de de paragraaf
- merit: zijn goederen waarvan de overheid vindt dat de maatschappij ze onderwaardeerde, en dus door de overheid door middel van subsidies gestimuleerd moet worden
- demerit goederen: goederen die volgens de overheid door de maatschappij worden overgewaardeerd en daarom moeten worden afgeremd, door middel van accijnsheffing.
- nivellering/denivellering: Wanneer de inkomens verschillen groter of klein worden.
- Aantekeningen les:
- Sociale zekerheid=
- voor langdurige werklozen
- vooral oudere werknemers met als middelbare school als hoogst genoten opleiding

§12.4 collectieve goederen.

individuele goederen	vs	collectieve goederen
goederen, die naar hun aard gesplitst kunnen worden in individuele eenheden. Men kan de gebruiker naar de mate van zijn gebruik laten betalen, zodat de productie van deze goederen ook via het prijs- en marktmechanisme plaats (kan) vindt (vinden)		goederen die naar hun aard niet te splitsen zijn in individueel leverbare eenheden. De gebruiker kan er dan ook geen prijs per eenheid voor betalen en daarom worden ze uit de algemene middelen van de overheid gefinancierd. Men kan ook niet van consumptie worden uitgesloten. Bijv: de politie De productie van collectieve goederen vindt daarom plaats via het budgetmechanisme.

- Free-rider probleem (meeliftgedrag): gratis vruchten plukken van een door anderen gefinancierde dienst
- quasi-collectieve goederen: zijn individuele goederen die de overheid om maatschappelijke (of praktische) redenen zelf in productie heeft genomen, en waarvan de financiering (voornamelijk) plaatsvindt via de algemene middelen. Voorbeelden zijn het onderwijs en de wegen. De quasi-collectieve goederen worden soms ook wel semi-collectieve goederen of pseudo-collectieve goederen genoemd.
- privatiseren= is het afstoten van overheidstaken naar de particuliere sector. Dit betekent meestal dat de overheid haar belang (aandelen) in ondernemingen verkoopt aan particulieren.

§12.5 De uitgaven van de collectieve sector

- Sociale zekerheidsuitgaven:
 - overdrachtsuitgaven: Inkomensoverdrachten van de overheid naar burgers toe. De overheid verwacht hiervoor geen tegenprestatie, zoals de bijstandsuitkeringen en de inkomensondersteunende subsidies.
 - overheidsbestedingen: Het gedeelte van de overheidsuitgaven waar de overheid wel een tegenprestatie voor verlangt, in tegenstelling tot bij de overdrachtsuitgaven. De overheidsbestedingen zijn te verdelen in overheidsinvesteringen en overheidsconsumptie.
 - overheidsinvesteringen: De aanschaf van vaste kapitaalgoederen door de overheid, zoals voor spoorlijnen, wegen, bruggen, gebouwen en dijken.

- overheidsconsumptie: De uitgaven van de overheid aan andere productiefactoren dan vast kapitaal. Hieronder vallen naast kantoorbenodigdheden en dergelijke ook de ambtenarensalarissen.
- Verzonkenkosten: Deze kosten zijn niet meer terug te verdienen, deze worden gemaakt bij specifieke investeringen.
- Collectieve uitgavenquote: de uitgaven van de collectieve sector uitgedrukt als percentage van het bbp. Formule is: **Collectieve uitgaven/bbp x 100%**
- Consolidatiepost: voor onderlinge betalingen van het Rijk aan lokale overheden wordt gecorrigeerd zodat er geen dubbeltelling is.

§12.6 De ontvangsten van de collectieve sector

Belastingen:

- direct: worden rechtstreeks aan de overheid overgedragen
- indirect: niet-belastingen, sociale premies, collectieve lasten
- profijtbeginsel: wie er profijt heeft van overheidsdienst levert een bijdrage in de kosten daarvan
- retributies: Heffingen voor diensten die de overheid aan burgers verleent, zoals de afgifte van paspoorten. Behoort bij het gedeelte van de ontvangsten van de overheid dat komt uit niet-belastingmiddelen.
- collectieve lastendruk: dit zijn de collectieve lasten als percentage van het bbp
 - Collectieve lasten/bbp x 100%

§12.7 Progressieve loon- en inkomstenbelasting

- Over het totaal verdiende loon in een jaar moet loonbelasting en premies volksverzekering worden betaald.
- Het loon dat in het arbeidscontract staat is het brutoloon, het loon wat de werknemer uiteindelijk overhoudt, is het nettoloon.
- Een groot deel van de mensen ontvangt een aangiftebiljet inkomstenbelasting, omdat sommigen een lager/hoger inkomen hebben dan de belastingdienst heeft ingeschat. Soms krijg je geld terug, soms moet je bijbetalen.
- Bij het brutoloon zijn er ook een aantal aftrekposten, bijvoorbeeld hypotheekrente en beroepskosten. Ook zijn er optelposten, bijvoorbeeld het eigenwoningforfait. Vervolgens wordt over het belastbaar inkomen de belasting betaald via een schijventarief.
- Het schijventarief werkt progressief, dus bij een hoger belastbaar inkomen, wordt meer belasting betaald.
- Bij de schijven 1 en 2 zit in het percentage ook een percentage voor de premies voor de volksverzekeringen.
- De som van de verschuldigde inkomstenbelasting en de premies volksverzekeringen noem je inkomensheffing.
- De sociale premies en loonbelasting die de werkgever al heeft ingehouden op het salaris is de loonheffing.
- De loonheffing dient als voorheffing op de verschuldigde inkomensheffing.
- Verder wordt bij de berekening van de loon- of inkomensheffing rekening gehouden met heffingskortingen, voor iedereen geldt de algemene heffingskorting en iedereen die werkt heeft recht op arbeidskorting.
- Het verzamelinkomen is het totaal van het inkomen uit werk en woning, het inkomen uit aannemelijk belang en het belastbare inkomen uit sparen en beleggen.
- De belasting wordt uitgedrukt als percentage van het totale bruto-inkomen, dit heet de gemiddelde belastingdruk.
- Over de top van iemands inkomen betaalt hij een marginaal tarief/marginale belastingdruk, omdat hij betaald per extra euro die hij verdient.
- Doordat we een progressieve belastingheffing hebben, wordt het verschil tussen hoge en lage inkomens kleiner, dit noem je inkomensnivellering.
- Nivelleren houdt in dat de relatieve inkomensverschillen kleiner worden.
- Aftrekposten hebben juist een denivellerend effect omdat ze van het bruto-inkomen worden afgetrokken.

§12.8 Reacties op de druk van collectieve lasten

Mensen betalen liever geen belasting, daarom zijn er verschillende manieren waarop zij deze proberen niet te betalen:

1. Via afwentelen, er wordt geprobeerd belastingen door iemand anders te laten betalen. Bij sommige belastingen als btw is dat de bedoeling. In andere gevallen is het niet de bedoeling, maar gebeurt het toch.
2. Via belasting ontduiken, bijvoorbeeld zwart werken. Ook bedenken sommige bedrijven fictieve aftrekposten of dragen ontvangen btw niet af. Ontduiken is strafbaar.
3. Via ontwijken, hiervan spreek je als iemand op een geoorloofde manier belastingbetaling weet te voorkomen. Bijvoorbeeld tanken in een ander land, of bijvoorbeeld omzet door te schuiven naar een volgend jaar. Ook laten veel multinationale ondernemingen zoveel mogelijk winstvallen bij hun dochtermaatschappijen in 'belastingparadijzen'.

§12.9 de rijksbegroting/§12.10 Het financieringsaldo en de staatschuld

- Begroting: Een begroting is een overzicht van alle verwachte inkomsten en uitgaven in een bepaalde periode
- begrotingstekort: Een begrotingstekort ontstaat als de uitgaven (aflossing inbegrepen) van de Rijksoverheid (in Nederland) of de Belgische Staat in een jaar hoger liggen dan de inkomsten.
- financieringstekort: Negatief saldo van inkomsten en uitgaven van het Rijk exclusief de aflossingen op de staatsschuld.
- miljoenennota: De miljoenennota is een algemene toelichting van de Nederlandse regering op de verwachte inkomsten en de uitgaven in de Nederlandse Rijksbegroting voor een jaar.
- staatslening: Obligatie uitgegeven door de Staat der Nederlanden
- onderhands: Onderhands is een actie zonder ambtelijke (notariële) tussenkomst. Twee partijen maken bijvoorbeeld onderling een akte op, of verkopen een zaak aan elkaar, zonder tussenkomst van een notaris.
- kortlopende schuld: Vreemd vermogen met een looptijd korter dan 1 jaar. Deze staan aan de passiva kant van de balans.
- langlopende schuld: later dan na 1 jaar te betalen
- kwantitatieve verruiming: Kwantitatieve versoepeling of vrijer vertaald kwantitatieve geldverruiming (in het Engelse financiële jargon aangeduid als quantitative easing) is vergroting van de geldvoorraad door een centrale bank door middel van de aankoop van effecten zoals staatsobligaties.
- monetaire verruiming: De verhoging van de binnenlandse geldhoeveelheid door een centrale bank. Het is een verlaging van de korte rente.
- liquiditeitsval: Bij stijging van de maatschappelijke geldhoeveelheid zal het extra geld in de inactieve kassen verdwijnen. Bij een recessie hebben consumenten bijvoorbeeld minder vertrouwen en gaan meer sparen.
- zero lower-bound: Met de 'zero lower bound' wordt bedoeld dat de nominale rente van de centrale bank op nul is beland.

aantekeningen les:

drie manieren om een crisis te bestrijden

- begrotingsbeleid
 1. via belastingen (B)
 2. via overheidbestendingen (O)
- geldbeleid(2belangerijke instrumenten)
 - rente
- koersbeleid

overheidsbegroting

2016 voorbeeld

ontvangsten		uitgaven	
directe belasting - inkomstenbelasting - vennootschapbelasting	70	sociale zekerheid - volksverzekeringen - werknemersverzekeringen	
indirecte belasting - btw - accijns	80	onderwijs, zorg	
premies - premies werknemersverzekeringen - premies volksverzekeringen	100	overig	
overige ontvangsten - winst overheidsbedrijven - gasbaten - overig (paspoorten)	15	rente staatschuld aflossing staatschuld	
	265		300

collectieve lasten druk \rightarrow $\frac{\text{collectieve lasten}}{\text{bbp}} \times 100\%$

collectieve lasten zijn lasten voor de burger en ontvangsten voor de overheid en bestaan uit: belastingen, premies, niet-belastingen (zoals bijv. de kosten van een paspoort)

- begrotingssaldo = ontvangsten - uitgaven
- financieringssaldo = ontvangsten - uitgaven (exclusief aflossing dus zonder)
- financieringstekort is gelijk aan de staatschuld

vermogensmarkt (vraag en aanbod van overmorgen)

1. geldmarkt
 1. kortlopende leningen dus van 1 dag tot 1 jaar
2. kapitaalmarkt
 1. vermogen wordt uitgeleend langer dan 1 jaar
 2. voor de Nederlandse overheid vooral in vorm van staatsobligaties

§12.11 Staatsschuld en EMU-schuldquot

- De staatsschuld als percentage van het bbp is de staatsschuldquote:
 - **$\frac{\text{Staatsschuld}}{\text{bbp}} \times 100\%$**
- Bij een recessie vertoont het bbp gedurende twee opeenvolgende kwartalen een negatieve groei.
- Tel je de staatsschuld (alleen schuld van de Rijksoverheid), de schuld van de gemeenten, de provincies en de waterschappen op, dan heb je de *overheidsschuld*, druk je deze uit in een percentage van het bbp, dan heb je de *overheidsschuldquote*, in praktijk ook wel de EMU-schuldquote.
- Je spreekt van het *noemereffect* wanneer de totale schuld in euro's wel toe neemt, maar het bbp veel sterker groeit en de quote dus lager wordt.
- De staatsschuld is een voorraadgrootte, want het gaat om de stand van de schuld op een bepaald moment.

- De uitgaven en de inkomsten van de overheid zijn stroomgrootheden, omdat het hier gaat om optellingen of cumulaties van inkomsten en uitgaven.

§12.12 het EMU-tekort en het begrotingsbeleid

- Het *vorderingensaldo* krijg je door het financieringstekort te salderen met de uitgaven en ontvangsten in het kader van kredietverlening en de aan- en verkoop van staatsdeelnemingen.
- Het *vorderingentekort* wordt meestal aangeduid met het EMU-saldo of EMU-tekort. Dit tekort mag niet meer dan 3 procent van het bbp zijn.
- **Om het begrote EMU-tekort te berekenen dien je de totale collectieve uitgaven te verminderen met de totale collectieve ontvangsten.**
- In een trendmatig begrotingsbeleid gaat met ervan uit dat de economie elk jaar een klein beetje groeit, daardoor verwacht de overheid eerder financiële meevallers dan tegenvallers.
- Bij de *Zalmsnorm* worden de uitgaven en de inkomsten strikt gescheiden, mocht de overheid een financiële meevaller krijgen, wordt deze niet uitgegeven, maar gebruikt om het financieringstekort terug te brengen.
- Zowel het trendmatig begrotingsbeleid als de zalmsnorm zijn voorbeelden van structureel begrotingsbeleid, deze richt zich op de aanbodkant van de economie.
- Bij het *structureel begrotingstekort* wordt afgezien van de conjuncturele mee- en tegenvallers.
- Bij *begrotingsbeleid* rolt er voor elke minister een saldo van ombuigingen en intensiveringen een eigen uitgavenplafond uit de bus, mocht deze boven het afgesproken maximum komen, dan dienst er bezuinigd te worden op andere posten van de begroting, dit noem je budgetdiscipline.
- Je spreekt van *anticyclisch beleid* wanneer de overheid remmend optreedt als het goed gaat met de economie en bij een slechte economie juist andersom optreedt.
—> Hierdoor worden de schommelingen in de conjunctuur kleiner, dit noem je conjunctureel begrotingsbeleid.
- Bij het voeren van een *anticyclisch begrotingsbeleid*, loop je het gevaar dat het omslaat in een procyclisch beleid, omdat er veel tijd zit tussen het moment dat de overheid zo'n besluit neemt en wanneer het ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd.
- Een lidstaat van de EU neemt alleen deel aan de EMU als het vorderingentekort niet hoger is dan 3% van het bbp, de overheidsschuld maximaal 60% van het bbp bedraagt en de inflatie minder dan 1,5% hoger is t.o.v. de drie EU-landen met de laagste inflatie.

conjunctuur (keynes) > economie < structuur (klassiek)

	korte termijn	lange termijn
kernbegrippen	effectievraag (EV) - bestedingen - $ev = c+i+o+e-m$	- productiefactoren: natuur, kapitaal en arbeid - productiecapiteit
wat bepaalt het bbp	een verandering van de bestedingen/ effectieve vraag	een veranderingen in de kwantitet, kwaliteit en kosten van productiefactoren
werkloosheid	oorzaak: te lage EV oplossing: vraag stimuleren door de overheid	oorzaak: verandering productiefactoren bijv: diepte-investeringen loonkosten
	conjunctuur(consument)	structuur

anticyclisch begrotingsbeleid

	hoogconjunctuur	laagconjunctuur
omschrijving	- opgaande fase in de economie - overbestending $ev > pc$	neergaande fase in de economie onderbestending $ev < pc$

anticyclisch begrotingsbeleid		
wat is een anticyclisch begrotingsbeleid	EV afremmen bijv <ul style="list-style-type: none"> - belastingen verhogen, consumptie neemt af - overheidsinvesteringen verminderen 	Ev stimuleren bijv <ul style="list-style-type: none"> - belastingen verlagen, consumptie stijgt - overheidsbestendingen vergroten
gevolgen voor overheidbegroting	begrotingsoverschot <ul style="list-style-type: none"> - belastingontvangsten nemen toe - over.best nemen af 	begrotingstekort (of: Financieringsbeleid)

Hoe kan de overheid deze bestedingen beïnvloeden in de tijden van crisis

1. gezinnen
 1. C +
 2. belastingen verlagen
2. bedrijven
 1. I +
 2. stimuleren investeringen
3. overheid
 1. O +
 2. overheidsinvesteringen
4. buitenland
 1. E - M
 2. exportsubsidies

Inverdieneffecten en uitbreiden effecten

inverdieneffecten belasting omlaag \rightarrow besteedbaar inkomen \wedge \rightarrow c \wedge \rightarrow ev \wedge \rightarrow productie \wedge \rightarrow nationaalinkomen \wedge \rightarrow belasting omhoog \rightarrow

- minder inkomsten overheid maar uit eindelijk ook wel tot beetje meer inkomsten
- stijgende belastingontvangsten door een stimulering maatregel
- het begrotingstekort neemt dus minder toe dan de initiële belastingverlaging (B) of extra overheidsbestedingen (O)

Uitverdieneffecten belasting \wedge \rightarrow besteedbaar inkomen omlaag \rightarrow c omlaag \rightarrow ev omlaag \rightarrow productie omlaag \rightarrow nationaalinkomen omlaag \rightarrow belasting omhoog

- dalende belastingontvangsten door een bezuinigingsmaatregel/lastenverzwaring